

Matti Puolakka

Vain ihmisellä on historia

Ajatuksia ihmiseltä
joka määritteli ihmisen

Uusi historia ry

Vain ihmisellä on historia

© Uusi historia ry 2020
Kansi: Heli Santavuori

Julkaisija Uusi historia ry
humanpath.net
newhistory.fi

Valmistaja:
BoD – Books on Demand
Norderstedt, Saksa
ISBN 978-952-7352-06-9

Matti Puolakka

Vain ihmisellä on historia

Ajatuksia ihmiseltä
joka määritteli ihmisen

Toimittanut Heli Santavuori

Uusi historia ry

Sisällys

Lukijalle 7

1. LUKU

Johdannoksi 13

Keskeisiä käsitteitä 15

Ihmissuvun tien perusvaiheet 17

Puolakkalaisuuden syntyhistoriasta 27

2. LUKU

Ihmisestä ja yhteiskunnasta 33

1. Ihmisyhteiskunta, yhteisö ja persoona 35

2. Ihmisen määritelmä 53

3. Onko ihminen 'hyvä' vai 'paha'? 75

4. Universaalietiikka 105

5. Kommentteja kaunokirjallisuuteen 127

3. LUKU

Filosofinen universaalihistoria 135

1. Historianfilosofiaa 137

2. Esihistoria 161

3. Historiallinen aika 185

4. Aikakauden vaihtuminen ja tulevaisuuden
globaaliyhteiskunta 203

4. LUKU

Mitä on tehtävä? 225

1. Ihmiskunnan tie -foorumi (ITF) 233

2. Ihmiskunnan tie -väittelysanakirja (VSK) 243

3. Totuusfoorumi 255
4. Uudistus opetuslaitoksessa 261
5. VSK, Facebook ja eettinen verkostoituminen 267
6. Hajahuomioita joistakin muutosliikkeistä 275

5. LUKU

Filosofiasta 281

1. Kohti filosofian uutta historiaa 283
2. Suuret kertomukset 301
3. Kommentteja moraalifilosofian historiaan 313

6. LUKU

MLR, Itu ja Saarenmaaprojekti 343

- sensuroitua suomettuneessa Suomessa

7. LUKU

Meistä meille 353

1. Elämäntyöstämme 355
2. Elämänkokemuksistamme 365
3. Tarinat eli uudentyyppinen kaunokirjallisuus (UKK) 381
4. Matin itsearvioita 389
5. Viimeiset puheet 399

Hakemisto 415

Viitteet

"1001 Matti Puolakan miltei valmista kirjoitusta". Tämä kuvaa hyvin sitä, miten tuotantoani ehkä tulee alkaa julkaista.

- Matti Puolakka

Lukijalle

Tämä kokoelma sisältää katkelmia suomalaisen filosofin Matti Puolakan (1947–2018) puheista, saneluista, viesteistä ja muistikirjamerkinnöistä 1990-luvulta syksyyn 2018 saakka.

Puolakka sai elämäntyönsä tärkeimmän osan, filosofisen universaalihistorian, ajatuksellisesti valmiiksi ennen kuolemaansa. Hän jätti testamentissaan koko mittavan arkistonsa Uusi historia ry:lle täysin julkaisuoikeuksin.

Tässä kokoelmassa pääpaino on ihmiskäsityksessä ja moraalifilosofiassa. Painotus on tarkoituksellinen. *Mikä ihminen on?* on tämän ajan pääkysymys – toisessa muodossa se kuuluu: tuhoako ihmislaji itsensä? Mistä johtuu ihmiskunnan itsetuhoisuus? Millainen voisi olla ihmiskunnan eloonjäämisoppi?

Kokoelma riittänee osoittamaan valistuneelle lukijalle, että Matti Puolakka oli omaperäinen, laaja-alainen ja syvälinen ajattelija ja että hänen filosofiset ajatuksensa ovat olennaisen tärkeitä alkaneen aikakauden ymmärtämiselle.

★ ★ ★

Voidaanko ihminen määritellä? Puolakan mielestä tehtävä sisältää kolme ongelmaa: ensin on määriteltävä ihmisyyhteiskunta ja ihmisyyhteisö – ts. on selitettävä mitä tarkoitetaan, kun sanotaan, että ”ihminen on yhteiskunnallinen olento”.

Toiseksi: ihminen on selitettävä historiallisesti. Ihmisen määrittely edellyttää ihmissuvun 2,5 miljoonaa vuotta jatkuneen tien punaisen langan selvittämistä.

Kolmanneksi: yksittäistä ihmistä ei voi kuvata puhtaan tieteellisesti, se vaatii tarinan. Näin on, koska ihmisluonto – eli jokaisen meidän yksilö- ja ryhmäkäyttäytymistä säätelevä geenipooli – taipuu moneksi. ”Kun katsoo kahden erilaisen ihmisen käyttäytymistä, ei joskus voisi uskoa, että kyseessä on sama laji”, kirjoittaa Puolakka. Ihmisessä on ääripäänsä, niin hyvässä kuin pahassa.

Näkemys on tulos pitkästä matkasta, jolle Puolakka lähti 1970-luvun alussa, kun hän, ollessaan vielä vakaumuksellinen kommunisti, alkoi arvostella kommunistista kritiikki- ja itsekritiikkikäytäntöä, toisinajattelijoiden kohtelua, marxilaista moraalifilosofiaa ja taidekäsitystä. Niiden kaikkien kohtalokas virheellisyys paljastui erityisen räikeästi Kiinan kulttuurivallankumouksessa, mutta sama ajattelutapa tietysti vaikutti punaisen fasismien syntyyn jo 30-luvun Neuvostoliitossa.

Tähän kirjaan valitut otteet ovat pääosin 2000-luvulta, ajalta jolloin Puolakka julkaisi näkemyksiään vain suppeasti. Tuolloin hän oli jo murtautunut marxismin raamien yli ja uuden maailmankatsomuksen perustat oli luotu. Hänelle tärkeintä oli viimeistellä filosofinen universaalihistoriansa ajatuksellisesti, niin että ”palapelin palaset” asettuisivat kohdalleen hänen filosofista omaatuntoaan tyydyttävällä tavalla. Se oli tärkeämpää kuin mikään ulkonainen menestys, mutta myös työ, joka vaati kaiken huomion ja energian.

Puolakkalaisen filosofian aikaisemmista kehitysvaiheista tehdään lyhyesti selkoa sivulla 17.

★ ★ ★

Tuskin kukaan filosofi on maailmansodan jälkeisissä läntisissä demokratioissa joutunut samanlaisen mielipide- ja muunlaisen vainon kohteeksi kuin Matti Puolakka. Sen pahimpia piirteitä ei ole väärin kutsua kulttuurifasismiksi. Puolakka oli filosofina toisinajattelija. Totuus tarkoitti hänelle aina virallisen valheen, kollektiivisen itsepetoksen paljastamista kaikissa piireissä, joissa hän eli ja vaikutti.

Suomettuminen, kollektiivisen itsepetoksen käsite sekä Puolakan johtamiin liikkeisiin kohdistettu mielipidevaino 1970- ja 1980-luvun Suomessa on aiheena 6. luvun otteissa. Puolakka kirjoitti vuonna 2016:

”MLR 70-luvulla ja vaihtoehtoliike Itu 80-luvulla olivat ainoat, jotka kertoivat totuuden suometumisesta. Niille kuuluu kunniapaikka Suomen lähihistoriassa. Ne olivat oman aikansa viisain, uudistumiskykyisin ja keskustelukulttuuriltaan demokraattisin nuorisoliike länsimaissa.”

Kun Neuvostoliitto romahti – minkä Puolakka oli ennustanut lähes vuoden tarkkuudella jo vuonna 1982 – ei julkisuudessa edelleenkään annettu tunnustusta edes MLR:n ja Idun kiistattomista ansioista suomettumisen arvostelijoina. Päinvastoin.

Mielipidevaino jatkui uudessa muodossa. 1990-luvulla julkaistiin murhaavia parjauskirjoituksia, jotka kohdistuivat pääsääntöisesti juuri Puolakan henkilöön, ilman että hänen elämäntyötään lainkaan tuotiin esille. Usein panettelijat olivat entisiä ystäviämme, jotka hyvin tiesivät, että hänellä on vähintäänkin jotain tärkeää sanottavaa koko ihmiskun-

nalle. Miksi näin kävi – puolakkalainen ihmiskäsitys pyrkii selittämään tämän (2. luku).

Myös uuden ajan uudet uhkakuvat varjostivat Puolakan elämää näinä vuosina. Viron Saarenmaalla alulle pantu ajattelu- ja tutkimuskeskus tuhottiin ensin organisoidulla mediakampanjalla, sitten farssi- maisessa näytösoikeudenkäynnissä virolaisessa tuomioistuimessa (ks. sivut 29–30). Tämän jälkeen aktivoitui myös Venäjän hybridisota Suomessa. ”Neuvostovastaisuus”-leima vaihtui ”russofobia”-leimaan. Näiden uhkien vuoksi päätimme, että julkisuudessa emme politikoi, vaikka keskenämme seuraamme tiiviisti sitä, miten maailmanhistoria näkyy maailmanpolitiikassa. Suuntautuminen filosofiaan ja kulttuuriin, pois päivänpolitiikasta, oli ja on myös jokaisen meidän sydämen halu.

1990-luvun lopulla Puolakka alkoi soveltaa ajattelu- ja tutkimuskeskuksen ideaa internetin tarjoamiin mahdollisuuksiin. Noista pohdiskeluista on tuloksena Ihmiskunnan tie -väittelysanakirjan ja Totuusfoorumin idea, jota käsitellään 4. luvussa.

Sivulla 17 on lyhyt tiivistelmä Puolakan päätyöstä, filosofisesta universaalihistoriasta, josta on otteita myös 3. luvussa. Luvussa 5 on lisäksi joitakin huomioita filosofian historiasta, historianfilosofiasta ja moraalifilosofiasta. Näitä aiheita ei ole käsitelty mitenkään kaikenkattavasti – se tullaan tekemään muissa julkaisuissa. Näin kuitenkin luodaan raameja ja taustaa ihmiskäsitykseen liittyville pohdinnoille.

★ ★ ★

Luku 7 antaa kuvaa Puolakasta henkilönä. Millainen oli ihminen, joka määritteli ihmisen?

L. Onerva kirjoitti Eino Leinosta:

”...sitten äkkiä tulee joku, joka on vallan erilainen kuin muut ja aivan samanlainen kuin jokainen, joku, joka on ’kokonaan ihminen’, pitkien sukupolvien yhteishahmotus ja jonka kokonainen kansa, jopa ihmiskuntakin tuntee omakseen ja kiitollisin mielin tunnustaa ikuisemman itsensä edustajaksi.”¹

Tämä kirja antaa uskoaksemme ennakkoluulottomalle lukijalle tilaisuuden arvioida, missä määrin tuo luonnehdinta sopii Matti Puolakaan – toki ottaen huomioon, että hän eli ja toimi eri aikakaudella ja eri elämänalueilla kuin Eino Leino.

★ ★ ★

Toimitustyössä ovat avustaneet Pertti Koskela, Pia Länsman, Päivi Kaunela, Sinikka Littu, Reima Ukura, Maaret Savolainen ja Pertti Nummi – kaikki Matti Puolakan pitkäaikaisia ystäviä ja työtovereita niin kuin myös allekirjoittanut.

Helsingissä 14.5.2020

Heli Santavuori

Tulossa:

Ehdotus ihmiskunnan uudeksi historiaksi

3-osainen kirjasarja

Teossarjassa käydään läpi universaalihistorian keskeiset käännekohdat niin, että niistä muodostuu yhtenäinen, orgaaninen kokonaisuus. Näkökulmana on ihmisen ja yhteiskunnan määritelmä. Puolakka-laista näkemystä verrataan mm. paleoantropologiaa, arkeologiaa, antropologiaa ja etologiaa käsittelevään ajankohtaiseen kirjallisuuteen samoin kuin keskeisiin filosofian historiaan liittyviin teoksiin.

Ensimmäinen osa ilmestyy kesällä 2020. Sen aiheita ovat ihmissuvun evoluutiopsykologiset juuret, *Homo*-suvun synty ja tie yhteiskuntaan, yhteiskunnan synty sekä ihmisen ja eläimen ero.

Seuraavat osat ilmestyvät syksyn 2020 aikana. Ne käsittelevät esihistorian loppupuolen rauhanomaisia sivilisaatioita, siirtymistä sotien aikaan ja kaupunkivaltioiden syntyä, "Ateenan ihmettä", modernin maailman (eli ns. kapitalismin) syntyä, päättynyttä aikakautta, aikakauden vaihtumista ja globaaliyhteiskunnan muodostumista.

Lyhyt tiivistelmä kirjasarjan sisällöstä on sivuilla 17–26.

Tämä kirjasarja, niin kuin muutkin tärkeimmät julkaisumme, käännetään aluksi englannin kielelle, myöhemmin mahdollisuuksien mukaan myös muille kielille.

Julkaisija: Uusi historia ry

1. LUKU

Johdannoksi

Tiesin, että minun täytyy keksiä mikä on ihminen – eli määritellä ihminen. Tiesin, etten käsitä mikä on ihminen. Tiesin, ettei yhdelläkään filosofilla ole tähän vastausta. Marxismissa ei ole – ja marxismista minä lähdin. Marxilla on loistavia yksittäisiä huomioita, mutta ne eivät johda mihinkään. Ne eivät selitä ihmiselämää. Ne eivät selitä kaunokirjallisuutta, eivät parhaita elokuvia. Eivätkä ne loppujen lopuksi selitä myöskään historiallisia tapahtumia. Nyt olen lopulta päätynyt siihen, mikä ihminen on. Ja sitä ei kukaan ymmärrä.

2017

Ihminen on moralisoiva eläin, poliittinen eläin ja eettinen eläin, sekä noiden kolmen muodostama orgaaninen kokonaisuus.

2017

Keskeisiä käsitteitä

Moraalievoluutio

Moraalievoluutio tarkoittaa sellaista sosiaalisesti periytyvää vastavuoroista altruismia (palvelusten vaihtoa), joka edesauttaa lauman ja parven yhteishenkeä ja koossa pysymistä. Se on eläimellistä moraalievoluutiota. Moraalievoluutio on reilun pelin etiikan (välineellisen oikeudentajun) perusmuoto.

Moraalievoluutiota esiintyy kehittyneillä eläimillä, eläimillä, joilla on vastavuoroista altruismia, esimerkiksi simpansseilla, pullokuonodelfiineillä, vampyrireleakoilla, korpeilla ja norsuilla.

Moraalievoluution toinen vaihe alkoi *Homo*-suvun syntyessä noin 2,5 miljoonaa vuotta sitten. Sitä voidaan kutsua myös *esipoliittiseksi evoluutioksi*: lauman kaikkien yksilöiden jokapäiväinen toimeentulo oli riippuvainen yksilöiden ja yksilöryhmien välisestä työn- ja ravinnonjasta. Tämä edellytti kaikkia koskevien sääntöjen muodostumista.

Poliittinen evoluutio

Poliittinen evoluutio on ihmisyhteiskuntien kehitystä. Yhteiskunnassa on sen kaikkia jäseniä koskevia sääntöjä, vaikka he eivät olisi jokapäiväisen toimeentulon suhteen riippuvaisia toisistaan. Tämä edellyttää jonkinlaista keskusvaltaa ja epäpersoonallisia suhteita ihmisten välillä ("instituutioita"). Yhteiskunnassa eri intressiryhmät taistelevat valasta, erityisesti mahdollisuudesta vaikuttaa hyödykkeiden jakoon.

Poliittisen evoluution vallitessa yksilöt voivat solmia itsetarkoitukselliseen oikeudentajuun pohjautuvia suhteita keskenään (*esieettinen evoluutio*), mutta yhteiskuntakehityksen moottorina on välineellinen oikeudentaju.

Eettinen evoluutio

Yhteiskuntakehitys globaaliyhteiskunnan muodostuttua on eettistä evoluutiota. Globaaliyhteiskunnalla tarkoitamme itsetuntemuksensa varaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi järjestäytynyttä ihmiskuntaa.

Valtio se ei ole.

Globaaliyhteiskunnassa perinteiset valtiot, poliittiset puolueet ja kansalaisjärjestöt säilyvät. Moraalievoluutio ja poliittinen evoluutio säilyvät.

Yhteiskunnan puitteissa itsetarkoituksellinen oikeudentaju tarkoittaa maapallon kaikkien yksöiden ihmisoikeuksien puolustamista ja sitä, että ihmiskunnan kokonaisuutta pidetään tärkeämpänä kuin minkään eturyhmän etuja. Tällaiseen asennoitumiseen perustuvia uudenlaisia kansalaisliikkeitä ja inhimillisiä perusyhteisöjä kutsumme *eettiseksi kansalaisyhteiskunnaksi*.

Globaaliyhteiskunnassa itsetarkoituksellinen oikeudentaju on yhteiskuntakehityksen moottori. Siitä palkitaan aineellisesti.

Orgaaninen kehitys

Nykyihmisen käyttäytymisessä ja järjestäytymistavoissa ovat nähtävissä olennaisimmat piirteet kaikista ihmissuvun kehityksen aikaisemmista vaiheista.

Itsetarkoituksellinen oikeudentaju

Yksilöetiikan kannalta: oikeudenmukaisuuden periaatteita on noudatettava näiden periaatteiden itsensä vuoksi, vaikka siitä olisi itselle ulkoista vahinkoa.

Yhteiskuntaetiikan kannalta: ajetaan ihmiskunnan kokonaisuutta eli etsitään kokonaistotuutta.

Välineellinen oikeudentaju

Ns. reilun pelin etiikkaa. Yhteisiä pelisääntöjä on noudatettava. Niiden puitteissa yksilöt, yhteisöt, yritykset ja valtiot ovat vapaita ajamaan omaa etuaan miten mielivät.

”

*Ajatuksen rohkeus on
erilainen asia kuin muu rohkeus.*

- Matti Puolakka

”Vain ihmisellä on historia” sisältää katkelmia suomalaisen filosofin Matti Puolakan (1947-2018) puheista, saneluista, viesteistä ja muistikirjamerkinnöistä 1990-luvulta syksyyn 2018 saakka.

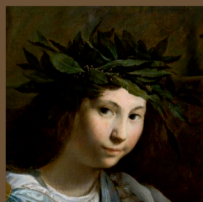
Pääpaino on ihmiskäsityksessä ja moraalifilosofiassa. Mikä ihminen on? on tämän ajan pääkysymys – toisessa muodossa se kuuluu: tuhoaako ihmislaji itsensä? Mistä johtuu ihmiskunnan itsetuhoisuus? Millainen voisi olla ihmiskunnan eloonjäämisoppi?

Kokoelma riittänee osoittamaan valistuneelle lukijalle, että Matti Puolakka oli omaperäinen, laaja-alainen ja syvälinen ajattelija ja että hänen filosofiset ajatuksensa ovat olennaisen tärkeitä alkaneen aikakauden ymmärtämiselle.

Ystäville lähetettyjen päiväkirjaotteiden ja tekstiviestien kautta välittyy kuva myös Puolakasta henkilönä.

Matti Puolakkaan ja hänen johtamiinsa aatteellisiin liikkeisiin kohdistui poikkeuksellisen raaka mielipidevaino, joka alkoi suometumisesta 1970-luvulla ja jatkui eri muodossa hänen elämänsä loppuun asti. Yhteenvetona kohtalostaan hän kirjoitti vain kuusi päivää ennen kuolemaansa: ”Ei kuoleminen ole kauheata. Kauheata on ihmisyyden pettäminen.”

Kirjan on toimittanut Heli Santavuori apunaan muita Matti Puolakan pitkäaikaisia ystäviä ja työtovereita.

Uusi historia ry

humanpath.net
newhistory.fi
facebook: newhistoryassociation

